

ФИНАНСИСКО ПРАВНИ АСПЕКТИ ЕЛЕКТРОНСКЕ ТРГОВИНЕ У СРБИЈИ

FINANCIAL AND LEGAL ASPECTS OF ELECTRONIC TRADE IN SERBIA

Ненад Аврамовић,

Радица Шиповац,

Правни факултет за привреду и правосуђе

Универзитета Привредна академија,

Нови Сад, Г.Кароља бр. 1

Република Србија,

Кључне речи: електронска трговина, правни оквир, порески систем, ризици

Сажетак

Развој информационих и комуникационих технологија у пословним процесима условио је развој електронске трговине. Постојање правног оквира у свету није знатније убрзало усвајање правне регулативе у нашој земљи. Доношењем Закона о електронском потпису, електронској трговини и електронском документу створен је правни оквир за електронско пословање у Србији а чине се напори да се изврши усклађивање националних правних прописа са регулативом и препорукама Европске уније.

Abstrakt

Development of information and communication technologies in business processes caused the development of e-commerce. The existence of legal frameworks in the world did not significantly accelerate the adoption of legislation in our country. By passing the Law on electronic signatures, e-commerce and electronic documents, a legal framework for e-business in Serbia has been created, as well as efforts to enforce the legal harmonization of national legislation with the regulations and recommendations of the European Union.

1. МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ

Правни основ развоја електронске трговине, на глобалном плану, налазимо у документу Комисије УН за међународно трговинско право из јуна 1996. године. Усвојени *Модел закона о електронској трговини* и *Водич за његову примену* [1] имали су за циљ уређење режима пословних трансакција у виртуелном информатичком простору (*syberspace-u*). Усвајању Модел закона УНЦИТРАЛ-а и општем напретку допринели су постојећи пројекти: Програм Европске комисије ТЕДИС-*Trade Electronic Data Interchange yste*[2]; Европски Модел споразума за ЕДИ процедуру[3]; Јединствена правила за понашање у размени података телетрансмисијом УНЦИД – *Uniform Rules of Conduct for the Interchangeof Data by teletransmission*[4] донета од стране Међународне трговачке коморе у Паризу. Модел пореске конвенције на доходак и имовину који је објављен 1958. године, од стране Фискалног комитета Организације за европску економску сарадњу, касније прераслог у Организацију за економску сарадњу и развој (ОЕЦД), објавио је први непотпуни нацрт модела уговора о избегавању двоструког опорезивања. Повећан број склопљених међународних уговора, односно пораст обима и сложеност међународног пословања захтевало је доношење регулативе која би уредила односе између корпорација на међународном нивоу. Стварање међународно-

правног оквира за слободно кретање рада, услуга и капитала, укључивало је и избегавање међународног двоструког опорезивања као стимуланс за мобилност капитала, али истовремено и превенцију од злоупотреба и пореске утаје. Нови ОЕЦД Модел пореске конвенције, ажуриран и модернизован, усвојен је 2008. године. У раду је учествовала и Комисија Европске уније. Промене се односе на методологију приликом одређивања профита која се приписује сталној пословној јединици, измене интерпретације члана 24 (недискриминација), могућност увођења арбитраже када се ради о нерешеним случајевима, одређивање „места ефективног управљања“ као и измену извесних аспеката коментара дефиниције ауторских хонорара. Поред Модела закона о електронској трговини из 1996. године, значајан допринос развоју електронске трговине дале су УН усвајањем и Модел закона о електронском потпису из 2001. године. [5]

2. УСКЛАЂИВАЊЕ СА ПРАВОМ ЕУ

Стратешки циљ Србије је улазак у Европску унију. Како је Србија почетком 2007. године потписала Споразум о стабилизацији и придруживању и формално је преузета обавеза о усклађивању националних прописа са комунитарним правом Уније. Да је процес усклађивања правног система започео и раније потврђују и реформе пореског система Србије, испуњење услова и потом извршена либерализација визног режима са Европском унијом, па примена Прелазног трговинског споразума ЕУ са Републиком Србијом и, на крају, подношење кандидатуре за чланство. Придруживање ЕУ подразумева остваривање реформи политичког, економског, правног и социјалног система, реформи у области екологије, пореза и уопште усклађивања националног законодавства са правом Европске уније. Остварење пројектованог циља да се наш привредни систем развије у систем тржишно оријентисане привреде, посебно држава Европске уније, врши се на основу постојећих теоријских и посебно позитивно правних решења упоредноправне теорије и праксе. Анализа пореског система кроз сагледавање компатибилности правних прописа Републике Србије са правом Европске уније, подразумева не само усаглашавање прописа већ и обезбеђење услова и институција за примену истих, и њихово принудно извршење судским и административним путем. Прописима Републике Србије је уређено да се од 2003. године, поред нацрта закона, на разматрање доставља и Изјава о усклађености нацрта са одговарајућим прописима ЕУ, а уколико не постоји пропис ЕУ са којим је потребно обезбедити усклађеност, доставља се констатација или напомена о тој чињеници.

3. ТРГОВИНСКИ ПРАВНИ И ПОРЕСКИ ОКВИР

Правни оквир о трговини у Србији сачињавали су раније донети закони[6] и подзаконска акта[7] који својим одредбама нису уредили обављање електронске (даљинске) трговине. Доношењем **Закона о електронској трговини** [8] створен је правни основ за изједначавање електронских облика пословања са класичним и он је основа за развој електронске трговине а самим тим и општи привредни развој Србије. Свакодневна понуда производа путем електронске поште, електронске трговине, интернета и другим начинима мора да садржи све битне елементе значајне за одлуку потрошача о куповини производа, односно коришћења услуге. Продавац производа (пружалац услуге) одговара за све материјалне недостатке производа и правилно функционисање или неизвршену услугу и у случају неиспуњења потрошач има право приговора у складу са законом. Због једнообразности примене Закона дефинисана је

електронска трговина и остали појмови битни за њено обављање као: податак-информација, недопуштени податак, потрошач, услуга информационог друштва, пружалац и корисник услуга, уговор о електронској форми, комерцијална порука. Потенцијални порески обвезник се идентификује путем корисничког имена и лозинке. Правилником је ближе уређено значење ових појмова. Корисничко име и лозинка представљају комбинацију знакова које порески орган додељује обвезнику или је он сам одреди ради идентификације[9]. Закон о електронској трговини дефинише уговор у електронској форми као уговор који правна и физичка лица закључују, шаљу, примају, раскидају или отказују, коме приступају и који приказују електронским путем уз коришћење електронских средстава. Електронски потпис у Србији регулисан је **Законом о електронском потпису**[10] који представља правни основ за примену и развој електронског пословања у земљи. Ова законска решења наћи ће већу примену у начинима електронске комуникације између грађана и управних органа, као и између државних органа и јавних предузећа, а спором увођењу су допринели неповољна економска и социјална ситуација, као и низак ниво техничко – технолошке опремљености предузећа и других учесника у промету. Законом нису обухваћене банке и друге финансијске организације, за које је овакав начин трговине веома битан, већ им је препуштено да саме уреде начин електронске комуникације, врсту докумената, технике сертификација и обезбеде заштиту дигиталних докумената који су у употреби. Шифровање, односно криптографија се дефинише као метод и процес трансформисања информације из свог изворног разумљивог облика у шифровани неразумљиви и добијање оригиналне информације назад из шифрованог облика кроз обрнут процес. Шифарски поступак или алгоритам за шифровање је унапред познат и константан је природе; састоји се од тајних и јавних кључева. Јавни кључ је познат свима док је тајни познат само пошиљаоцу и примаоцу поруке. У складу са одредбама Закона електронски потпис као својеручни потпис на писаном документу, има следеће функције: намеру издаваоца електронског документа да преузме обавезе из документа снабдевног електронским потписом; да у пословној комуникацији, финансијским односима, поступцима пред надлежним органима, банкарским трансакцијама обезбеди потврду идентитета потписника; да створи поверење учесника у свим облицима комуникације, као и да спречи неовлашћено коришћење, фалсификовање и друге злоупотребе електронског документа. **Законом о електронском документу**[11] из јуна 2009. године прописани су услови и начин поступања са електронским документом у правном промету, управном и другим поступцима. Одредбама Закона уређена су права, обавезе и одговорности привредних друштава и других учесника у промету путем електронске трговине и заокружен је правни оквир за бржи развој електронског пословања. Уведена су и одређена ограничења коришћења истих. Чланом 3. Закона о електронском потпису дефинисани су правни послови и радње чије пословање се не може доказивати документом са електронским потписом. Овај документ нема употребну вредност у нашем правном систему уколико није издат од надлежног органа тј. тела које је регистровано за пружање услуга издавања сертификата. Употреба електронске трговине прати и јавне набавке. Законом о јавним набавкама и Правилником[12] дефинисан је начин поступања са електронским понудама и спровођење електронске лицитације у поступцима јавних набавки. Задатак рачуноводства у складу са **Законом о рачуноводству и ревизији**[13] је да корисницима стави на располагање све потребне информације о току, трендовима и исходу пословања и контроли остварених резултата. Пословне промене се евидентирају као писане исправе-документи, а рачуноводствена исправа је јавна исправа која

представља писани доказ о настaloј пословној промени на основу које се евидентирају промене на имовини, обавезама, капиталу, приходима и расходима. У складу са одредбама Закона рачуноводствена исправа сачињена на рачунару не мора да има печат и потпис, уколико је потписом у електронском облику потврђена од одговорног лица. Рачуноводственом исправом сматра се и исправа добијена телекомуникационим путем, укључујући и електронску размену података путем рачунара у складу са одговарајућим стандардима. Рачуноводствена исправа послата телекомуникационим путем мора да буде потписана дигиталним потписом, у складу са законом и потврђена електронском поруком на основу потписаног уговора. За тачност пренесених порука одговоран је давалац услуга у области електронске размене података. Исправе сачињене на рачунару могу да имају електронски потпис лица које је исправу сачинило или ауторизован дигитални потпис. Крајем 2009. године у Србији је усвојен **Предлог закона о изменама и допунама Закона о рачуноводству и ревизији**. Предложеним изменама предвиђено је да се рачуноводствене исправе достављају електронским уместо „телекомуникационим“ путем, као и да рачуноводствене исправе сачињене у електронском облику на рачунару морају да поседују електронски потпис лица које је исправу сачинило или други ауторизовани потпис и буду потврђене електронском поруком између пошиљаоца и примаоца. Одредбе **Закона о заштити потрошача** у делу који регулише заштиту економских интереса потрошача дефинишу куповину на даљину, каталожку и остале видове продаје као и понуду производа и услуга коришћењем електронских средстава. Либерализација светске трговине допринела је развоју електронске трговине, али и створила обавезу државама да изграде правни оквир ефикасне заштите потрошача. Појавом и развојем електронске трговине дошло је до значајнијег повећања промета роба и услуга па самим тим и до повећања значаја опорезивања интернет трансакција. Различите земље су на разне начине решиле појам опорезивања трговине путем интернета. Поједине земље су трговину путем интернета изједначиле са трговином путем поште, односно на оба облика трговине примењују се иста правна правила. Један од проблема са електронском трговином у свету је што многи субјекти који пружају услуге електронске трговине су ослобођени плаћања пореза, а други који те исте услуге обављају на класичан начин плаћају прописане порезе и на тај начин се online индустрија доводи у повољнији положај. Опорезивање електронске трговине, односно трговине путем интернет-а у САД уређено је Законом о слободи интернет опорезивања који је усвојио Сенат 1998. године. Одредбе овог закона се односе на електронску трговину и пореске обавезе продаваца и у оквиру њих предвиђено је плаћање посебних пореза на порнографске садржаје. Опорезивање електронске трговине у Србији уређено је одредбама **Закона о порезу на додату вредност**[14], водећи рачуна шта се сматра местом промета добара или вршења услуга уз накнаду. Одредбама закона је уређено да су предмет опорезивања, општом и посебном стопом, испорука добара и пружање услуга које порески обвезник изврши у Републици уз накнаду, у оквиру обављања делатности, као и увоз добара у земљу. Вршење услуга рекламе и пропаганде путем интернета без контакта са физичким лицима регулисано је одредбама **Закона о фискалним касама**[15] и Уредбом о одређивању лица на која се услед специфичности делатности које обављају не односи обавеза евидентирања промета преко фискалне касе. Привредни субјект који има регистровану тражену делатност и обавља комплетан промет дефинисаних услуга електронским путем ослобођен је евидентирања промета путем фискалне касе. Овакав вид продаје се третира као трговина на мало у продавницама које поштом достављају наручену робу и изузета је од обавезе евидентирања. Укупан остварени промет услуга

пружен физичким лицима путем интернета (услуге рекламе и пропаганде) ослобођене су од опорезивања уколико је привредни субјект пре отпочињања обављања делатности испунио услове, односно поседовао је одлуку о почетку обављања делатности и у оснивачком акту уписану тражену шифру. **Закон о пореском поступку и пореској администрацији** у правни систем Републике Србије уведен је 2002. године. Законом је уређена употреба електронског документа, подношење електронске пореске пријаве, електронска достава документације на проверу, плаћање пореза кредитном картицом, достављање опомене за неплаћени порез или других аката путем e-maila. Циљ измена и допуна Закона извршених у 2009. години био је повећање ефикасности примене поступка уз поштовање начела законитости, материјалне истине и начела саслушања странке. Измене и допуне Закона предвиђају обавезу свих пореских обвезника, а не само великих, да воде пословне књиге на рачунару. Сви порески обвезници-правна лица дужни су да на захтев пореског органа доставе: извод података из електронски вођених књига и евиденција, у уређеним структурираним компјутерским датотекама, у стандардном облику; на увид у податке у својим електронско вођеним пословним књигама и евиденцијама; на увид у софтверску и хардвердску опрему, као и обезбеде приступ бази података који се користе у оквиру система за електронско вођење пословних књига и евиденција. Достава података и евиденција се врши: преко електронских медија; употребом савремених телекомуникацијских услуга; непосредним укључењем пореског органа посредством локалног прикључка у систем пореског обвезника; посредним укључењем пореског органа у систем пореског обвезника путем телекомуникацијских веза, односно даљинским прикључењем. Одредбама Правилника о начину подношења пореске пријаве електронским путем донетог на основу Закона[16] уређен је начин подношења пореске пријаве, одређивање учесника, појам и садржај пореске пријаве и потврде о њеном пријему, садржај електронске поруке, поступак регистрације пореског обвезника и подношење пореске пријаве електронским путем и размена електронских порука путем средстава телекомуникација. Успостављањем електронске комуникације између обвезника и Пореске управе створени су услови за успешније обављање законом уређених надлежности. Анализирајући инвестиционе и трговинске способности Србије често се, као једна од најважнијих, истиче стимулативна пореска политика и ниске пореске стопе. Пореска стопа за опорезивање добити предузећа, Законом о порезу на добит, износи 10 % и представља једну од најконкурентнијих у Европи. Законом о ПДВ-у, уређено је опорезивање општом (18%) и посебном (8%) пореском стопом што је, као мера пореске политике, мање од пореских захватања земаља из окружења[17]. Ниске пореске стопе би требало да привуку инвеститоре и потпомогну привредни и развој електронске трговине.

Усвајање законске регулативе треба да допринесе изједначавању електронских облика пословања са класичним папирним и изједначи сигурни (напредни) електронски са својеручним потписом. Данас, у условима развијене глобалне електронске трговине потрошачи се сусрећу са бројним изазовима у виду бројности информација, финансијских превара, лажног представљања, обмана итд.

Компјутерски криминал се ширио и селио из привредних делатности у базе података појединих институција. Незаконито су претраживане датотеке медицинских установа, вршено тзв. компјутерско прислушкивање или *hacking* са могућношћу преправљања или оштећења података. Прави изазов компјутерском криминалу су представљали аутомати банака, фалсификовање различитих исправа и неовлашћено копирање комерцијалних корисничких програма. Међународно пословање одликује раст

електронских трансакција али и пораст њихових злоупотреба. Електронско пословање путем отворених глобалних мрежа (интернет) доступно је свим идентификованим и неидентификованим учесницима у свету. Како би електронска трговина била што сигурнија требало би тежити уједначавању критеријума приликом регистрације привредних субјеката у Европи и свету. Предности у виду брзине, тачности и сигурности преношења информације и остали позитивни ефекти оваквог начина продаје роба и услуга на даљину, привукли су и укључили велики број корисника. Негативни ефекти или злоупотребе манифестују се у виду дигиталних подела између нација, као политички и социјални ризици, теорије о смањењу радне снаге и слично. Чињеница је да су ризици расли упоредо са развојем електронске трговине.

Закључење уговора у електронској форми представља императив савремене трговине и свеопштег цивилизацијског напретка развојем информатичког друштва (*information society-IS*) и применом информационих и комуникационих технологија (*Information and Communication Technologies-ICT*), односно Интернета и компјутерских технологија. Нагли развој оваквог начина комуникације захтевао је висок степен заштите од злоупотреба и малверзација. Механизми заштите и сигурности остварују се испуњењем правних и техничких предуслова. Електронским документима треба да је обезбеђена правна заштита, посебно кривично правна, од злоупотреба, фалсификовања и других преварних и штетних радњи. И поред донетих закона неопходних за функционисање електронске трговине у Србији, тако и у свету, компјутерски криминал је у порасту. У мноштву услуга које нуде банке у Србији најчешће се примењује безготовинско плаћање платним картицама. Банке на различите начине едукују клијенте, развијају културу пословања и сигурности платним картицама, јер незнање странака и неадекватна регулатива[18] пружају могућност преварама и злоупотребима података и представљају најчешћи проблем банкарског пословања.

Као једна од погодности од априла 2009. године у Србији уведено је да сви корисници кредитних и дебитних Дина картица могу истима да плаћају локалне и републичке порезе и административне таксе електронским путем без провизије. Уплате јавних прихода (порези, доприноси, таксе) и плаћања буџетским корисницима (школарине) могу се извршити на шалтерима Управе за трезор. Без провизије се могу уплатити и приспеле обавезе пореза на имовину, пореза на доходак грађана на приход од пољопривреде и шумарства, годишњи порез на доходак грађана, порез на промет моторних возила и доприноси за обавезно социјално осигурање пољопривредника. Како би се поспешило плаћање кредитним картицама уређено је да је за остале врсте уплата износ провизије исти као за плаћања готовином. Плаћање Дина[19] картицом у државним органима и органима локалне самоуправе је прва фаза пројекта електронског измирења обавеза. Планира се проширење спектра услуга које се плаћају картицом и увођење нових начина плаћања у земљи путем Интернета.

4. ЗАКЉУЧАК

Електронско пословање условило је појаву електронских докумената са електронским потписом. Развојем трговине на интернету настали су бројни системи плаћања, модификацијом традиционалних, као што су плаћање кредитном картицом и електронским новцем. Основни проблем плаћања кредитном картицом је оправдан страх купца од злоупотреба током трансфера личних података интернетом. Пословање

електронским путем захтева висок степен заштите од злоупотреба испуњењем правних и техничких услова. Адекватна примена правног оквира смањила би ризике везане за осигурање података заштите приватности и тајности информационих система, као и могућност злоупотреба.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] УНЦИТРАЛ – Model law on electronic Commerce
- [2] Установљен октобра 1987. године. Одлука комисије 87/499.
- [3] The European Model Edi Agreement-Препорука Комисије бр. 94/820 /ЕЦ , октобар 1994. године.
- [4] Ова правила УНЦИД публикована 1987. године у виду препоруке (нису императивног карактера) и њима су установљена основна начела на којима се мора заснивати регулисање електронске размене података.
- [5] www.UNCITRAL.org/en-index.htm.
- [6] Закон о трговини, Службени лист СРЈ, број 32/93.... и 37/2002.; Закон о условима за обављање промета робе, вршење услуга у промету робе и инспекцијском надзору, Службени гласник РС, 39/96....и 101/2005.; Закон о заштити потрошача, Службени гласник РС, број 79/2005.
- [7] Правилник о начину подношења пореске пријаве електронским путем, Службени гласник РС, број 127/2003.
- [8] „Службени гласник Републике Србије“ бр. 41/09)
- [9] Члан 2. Правилника о начину подношења пореске пријаве електронским путем, Службени гласник РС, број 127/2003.
- [10] “Сл. гласник РС,” број 135/2004.
- [11] Закон о електронском документу, Сл. Гл. РС, број 51/2009.
- [12] Правилник о начину поступања са електронским понудама и начину спровођења електронске лицитације у поступцима јавних набавки, Службени гласник РС, број 50/2009.
- [13] Закон о рачуноводству и ревизији “Сл.лист СРЈ,” бр.46/06 и 111/09.
- [14] Члан 3,4,7,12. и 23. Закона ” Сл. Гл. РС“ бр. 84/04....61/07 и члан 8. Правилника о утврђивању добара и услуга чији се промет опорезује по посебној стопи ПДВ [1]” Сл. Гл. РС“ бр. 108/04..... 63/07.
- [15] ”Сл. Гл. РС“ бр. 135/04 и Уредбом о одређивању лица на која се услед специф. делатн. које обављају не односи обавеза евидентирања промета преко фискалне касе”Сл. Гл. РС“ бр.100/04 и 106/04.
- [16] На основу члана 38. Закона о пореском поступку и пореској администрацији „Сл. Гл. РС“, бр. 80/2002, 84/02, 23/2003 и 73/2003.
- [17] Већу стопу ПДВ-а имају: Румунија, Словачка и Чешка за 1%, Бугарска 2%, Пољска 4%, Хрватска 5%, Мађарска 7%.
- [18] Констатација се не односи на законе усвојене у 2009. години, за које треба да се донесу подзаконска акта-правилници, и после протока одређеног временског периода доноси оцена о ефикасности.
- [19] Картица предвиђена за динарска плаћања у земљи